

[Zrod filosofie / pojmovost / ARCHÉ / FYSIS]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[2000](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[2000](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 21. 1. 2000
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 21. 1. 2000

[Zrod filosofie / pojmovost / ARCHÉ / FYSIS]

Filosofie se zrodila, když se myšlení některých řeckých SOFOI začalo restrukturovat pojmově. Pojmovost ovšem byla spojena s konstrukcí myšlenkových modelů. Prvním typem myšlenkového modelování byla otázka po tom, co zůstává bez proměny základem všeho skutečného, tj. otázka po ARCHÉ jako po tom, co je „první“ a co „vládne“. Nejpřesnější myšlenkové uchopení najdeme u Anaximandra: ARCHÉ je to, z čeho všechno pochází, z čeho vše vzniká a do čeho vše zaniká. Aristotelés je ještě velmi pozdním svědkem toho, že první filosofové chápali ARCHÉ jako živou, oživenou (a zároveň oživující). Zdá se, že můžeme předpokládat, že se stejnou samozřejmostí tito první myslitelé chápali ARCHÉ jako pohyblivou, i když pro to nemáme náležité přímé doklady. Ale tak, jako voda je živlem tekoucím, vzduch živlem vanoucím a oheň živlem jednou se rozhořívajícím a jindy uhasínajícím, je ARCHÉ sice neproměnným základem všeho vzniklého, ale tuto „neproměnnost“ nesmíme zaměňovat s nehybností – je to neproměnnost bytostná, tedy „identita“, nikoliv nepřítomnost jakékoli proměny (a tedy života). ARCHÉ je tedy hybná i živá, ale nemá počátku ani konce, nevzniká ani nezaniká. Odtud závěr, že nemá žádnou FYSIS. Jestliže se později tradovalo, že snad vůbec všichni nejstarší filosofové psali pojednání o FYSIS (totiž PERÍ FYSEÓS, přičemž běžný překlad „O přírodě“ je bez dalšího výkladu prostě matoucí), měli bychom tomu rozumět tak, že se pokoušeli rozlišit dvojí proměnu, a tedy také dvojí život: odevzdy provždy trvající proměny bytostně totožné ARCHÉ na jedné straně a proměny toho, co vzniká zrodem a zaniká smrtí na straně druhé. Superiorita živého trvání ARCHÉ nutně dosvědčovala nadřazenost filosofického způsobu uvažování nad způsobem geometrickým, neboť trvalost a neproměnnost geometrických tvarů (obrazců) – a později pro pythagorejce i čísel – vykazovala zprvu ještě zřetelně nahlíženou inferioritu, která byla teprve dodatečně reinterpretoována jako vyšší, vznešenější. Právě protože pojmové myšlení je zdokonalením a pročištěním myšlení mytického, nebylo zpočátku ničím samozřejmým archetypální skutečnosti zbavovat jakékoli dějovosti či proměny, a bylo zapotřebí ještě několika dalších vývojových přesunů a proměn, aby mohl být vypracován myšlenkový model takové „pravé skutečnosti“, která se nejen nikterak neproměňuje (ani bytostně, při zachování identity), ale která dokonce ani netrvá v čase, nýbrž je zcela pozdvižena mimo čas a nad čas, totiž do tzv. „věčné“ přítomnosti (na které ovšem není vůbec nic „věčného“, tj. po věky trvajících). Právě proto se historicky zřetelně ukázalo, že řecký způsob pojmovosti jednoznačně směřoval k filosofickému napodobení tzv. základní či pravé skutečnosti objektů geometrických (či matematických). K tomu došlo způsobem definitivním a od té doby už znovu nepřekonatelným v učení Parmenidově, v němž je právě pro „základ“ zrušena jak mnohost, tak každá proměna, ale také veškerý čas.

(Praha, 000121-2.)